

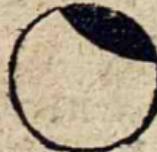
Almanach

För Året
Efter Frälsarens Christi Födelse,
1800.

Til GÖTHEBORG S Horizont,
Eller 57 grad. 42 min. Pol-högd, och $24\frac{1}{2}$ tids
min. Meridian-skilnad Väster om Stock-
holms Observatorium.

Efter Kungl. Maj:ts Nådigste Stad-
gande, utgifven
Af Des: Vetenskaps: Academie.

Mån: förmörfelse
d. 2 October.

STOCKHOLM,

Etrydt hos JOHAN PERER LINDH.

Er:såles häft. och sturit för 1800 r:fl. Kröpp. U. eller R:fl. im.

Ryttan af inhemska wilda Tråd- och Buskarter och deras Fruakter.

Af

Herr OLOF SWARTZ,

Professor vid Bergianske Trågårds-Skolan.

Guru Sverige icke åger flere af de Trådtag som vryda de blidare luftstrefen, saknar det dock icke bland sine inhemske, en stor mångd som för sin nutta i hushållningen nog samt utmärka sig. Et kort sammandrag om dem och deras användande, torde derafre ej finnas obehageligt.

I. Trådtag.

Al.

Åskar lågländig mark och åsven åbråddar; har et löst skört trå, som likväl behåller sig under vatn, och tjenar til pumpstockar, spinrockshjul, stockar i kållare, mjölkståfvor i Norrland, bøffstockar, räffor och bonde-skor i Skåne.

Al-rötter brukas tit inläggningar på bord och lådor. Den inre barken tuggad af Lappen, får gar spotten röd, hvarmed de rödfärga sina skinn til byxor, skor, fragar, m. m.,

Al.

Al-löf brukas til frut. De wärma i kakels
ugnen, men osa.

Al-löf, särdeles af Alder, åtas begårligt af Fåren.
Alm.

Et wackert tråd, passande til alleer, och hvars
löf åfwen åtas af fånaden.

Træet är hårdt, segt och ruttnar ej hastigt.
Det tjenar til prässar, axlar, wagnsdon, gwarn-
hjul, mangel-walsar, keppss-kedar, block, watten-
trummor, kanon-lawetter, graf-kistor; Gammalt
Alm-træ språkligt, liksom Walndt-trädets, väljes
til inläggningar. Til bränse är det ganska godt.

I Norrige bruка de fattiga at för föda blanda
malad Alm-bark til mjölk.

Det stem som fås då barken af de unga qvi-
starne rifsves i watten, är ganska godt för brän-
sår (Du Hamel). Den yngre barken til decoct
brukad, har visat mycken nyitta i envis skabb
och råform=artadt utslag.

Ase.

Et af de sårsta och prydligaste træden, som
åger et segt och hårdt træ och som väl kan an-
vändas til wagns-redskav, axlar, hjul, wagns-
korgar, styren, handtag, stolar, bord, kedar m. m.
Det bør då fällas midt i wintren, ty eljest mas-
singes det snarare.

Löf.

Öfvet smakar hästar och får väl. Ifhuggne
qvistar funna upknippas, torkas och om wintren
ges åt hornboskap.

Mot ormbett berömmes särsta bladen födte
med Franskt win, och saften prässad tagen 2 mats-
kedar 2 gånger i timan, och bladen födta utvärtas
tillika pålagde. (Montin i K. Wet. Acad. Handl.
Vol. 26, p. 151.)

Gåsom werksam mot frosta var Alsten fått
namn af Europeiska Chinan, (Quinquina Europea,
Helvig.)

Asp.

Et snarwuret, spridande tråd, som pryder
lundarne, wälkändt för sine darrande blad. Træet
är lättast af alla, ganska hvitt och slätt, miukt
och står väl emot luften. Häraf gdras sadel-
trän, kanner, mjölkstafwor, trå-skor, bildthug-
gerier, bord til laqveringar, källarbjelfar, tak-
lag i Dalarne, m. m.

Duger ej särdeles til bränse, men kolen är
för sin lätthet fördelaktige til frut. Barken kan
användas til lädergarfning, och bladen til tjen-
ligt foder för Får. Barken är Väfrens förnämsta
föda, utom hvilken hans båfvergåll blir swag.

Træet duger åfwen til facklor och röken drif-
wer Syrsor.

Brän-

Brännas deglar med nyß hugget Asptråds-wed, s̄fwerdragas de lissom med en blå glasur och bli waraktigare. (Du Roi.)

Björk.

Häraf finnas många slag: Hångbjörk, Glæs-björk, Masurbjörk, &c. Træt är fast, segt, hwiit, passar til hjul, axlar och åker-redskap: Masuren til inläggningar och smärre arbeten.

Kolen åro de bâsta i spiseln, och weden försåmsta bränslet. Med löfwet föddas Får och Setter om wintren.

Den ytterre barken användes til betäckning af tak under torfwen.

Gordom brukades den inre barken lissom papper til påskrifter. I Frankrike gör man rep der af lissom Lappen dosor och Elsdalsboen flaskor, som åfwen fser i Sibirien, i hwilka gurkor inläggas. Den inra mbrkare barken brukar Bonden i Preussen til lädergarfning, och til Rysska Fuchternes förfärdigande är Ryssoljan (hämtd af Björken) försåmsta medlet.

Ytterre barken färgar ljusbrunt, och bladen blan-dade med ångståra och alun ge en waraktig gul färg.

Schuttgelb fås af bladen koste med watten och alun. Sot af bränd Björk väljes i synnerhet til Boktrycker-svärta.

Björk.

Björk-laka tappad af trædet om wären och satt at gäsa efter tillägg af socker och gäst, blir en angenäm sommardryck lik Champagne-win.

Färiska bladen lagde i sången i stället för klæder ha funnits nyttige för gift och torrwärk, då den sjuke, beträkt med bladen, kommit i ymnogaiste swettning.

Likaså har Extract af björklof blifvit berömdt för gift.

Bok.

Ganska fort træd med wacker och tät grönffa, hwars skugga lifwäl qväfver växterne. Til häckar i trågårdar är den förträffelig; Træt är skort, klyfwen lätt, rutnar snart i luften men sent i våtan — hvarfbre det tjenar til kôlar; åfwen til wärj-skidor, bok-permar, m. m. Det bâsta til eldnings och astan til Posttakse - Gåp- och Glas-manufacturierne.

I England samlas torra bladen til madraser. Bok-nötter födda fåfreturen mål, särdeles Swin, som få löst fläck derigenom, hwilket lifwäl af-hilpes med tilblandning af örter eller bônor. Kal-foner funna och föddas dermed. En olja kan prägas af bok-nötter, som bör lifwäl i stenkrukor et år i jorden nedgrafde förvaras, för at fördragas af magen. Den ger dock rus om frukten ej warit väl mogen.

Ef.

Den utlefwer i ålder alla andra trådslag; är
væt et af de största, som med dess saftringar visar sin
ålder och de fassa wintrar den uthårdat. Sär skadlig
i ångar: planteras båst på en-hedar i djup jord;
men får ej omsättas. Träet är hårdt och segt, något
böljigt men svårklusvit. Tjenat til stolpar, sto-
der, skepsödlar, präkar, russar, hjul-ekrar, plogar,
wattenfat, bord, lik-fistor, hus, alla slags pallisader;
med et ord: til safer af styrka och waraktighet.

Barken är den bästa til garfning, och vdr
tagas om våren.

Gall-äple på Ek-bladen tjena til svarta färs-
gors och bläcks beredning.

Med Ollonen föddas Svin.

Fogelbärs Tråd.

Finnes til mångd på Kinnekulle och i Skåne,
och växa wanligen större än andra Adrëbärstråd.
De unga stammarna passa båst til inympning
och ocellering af andra arter, emedan de växa
fortare och äro waraktigare, hvarfore man gärna
sår dem i Trå-skolan. Träet är gul-rödaktigt,
af medelmärtig tyngd och hårdhet, och är bruks-
bart för Snickare.

Til kol eller bränste duger det mindre; af frugs-
ten som är mera prydlig än god, kan göras ge-
nom

nom gässning et angenämt och starkt vin. (Haller).
Åfwen bränwin distilleras. Barken brukad som
China botar fråsan. Den inre barken blandad til
tobak gör den wälluktande. Det Gummi som ut-
bryter på stammen är så godt som Gummi Arabicum.

Gran.

Hörer endast til de nordligare Polhögderne af
verlden, beständigt lysande grön, och hvars långa
rotter ålsta lågländig mark. Trå-ämnnet är lätt,
ljudande, hvitt, utsatt för lustens ombyten,
rutnar snart och sprakar i elder. Grenarne duga
til tunnband, och rotterne til rep, korgar och
portatila båtar för Lappen. Barken användes
til garfning särdeles i Jämtland. Til bjelkar och
bräder tjena träden, åfven som de unga til humles-
ödrar.

Utom granrisets wanliga bruk i trågårdar
och på golf, funna barren blandas med hafra
til hästfoder och likaså för andra creatur i foderbrist.

Grankåda, renad genom fokning i watten och
slad, utgör det Burgundijska Becket.

För gamla sår och bälter göras et berömdt
plåster af skirad grankåda och boxtalg, af hvars
dela lika mycket, som smältas och sammanröras
tills de swalna. En eller annan äggegula tils-
lägges mot slutet under flitigt omrörande.

Et watten, lixt det Ungersta, kan distilleras af
granbarr, hwartil tages om waren til ex. af de
yterste topparne på granen en tunna, samit 2
skewpor råggröpe och en skewpa malt, som bråns-
nes, klaras och distilleras med 3 göpnar grans-
qvistar med sine barr.

Hågg.

Får sina löf först om våren bland våra tråd,
och blommar skönt tillika med Tulpanen, och då
Enbusken dammar, och Bruxen leker, och Lin och
Hampa säs.

Trætet är hwitt, lätt och tjenligt til høzea
stockar, pipskäft, m. m. Färst luftar det liksom
bladen, hvilka ej röras af hästar eller Getter.

Qvistar lagde i fornosten under såden tros
af hålla mōsen. (Gadd).

Inre barken af trætet färgar grönt. Våren
lukta widrigt, men torfade och med kårnorne
stötte, och stöpte i hwitt win, gör detsamma sma-
feligt som försbärswin. Bränwin kan ock bråns-
nas af båren.

(Fortsättning e. a. g.)
